

Medicina d'Occitània

L'OBRA DE JEAN B. FONSSAGRIVES (1823-1884) COM A HIGIENISTA I PROTECTOR DE LA SALUT DE LA INFÀNCIA

Jacint Corbella i Corbella

Acadèmic numerari.

Jean Baptiste Fonssagrives (1823-1884) va ser una de les personalitats més característiques d'una forma d'entendre la medicina en el segle XIX, on juntament amb la pràctica assistencial destacava un enfocament preventiu i social. La higiene i el que ara en diríem bones pràctiques de salut, eren elements bàsics per evitar o reduir les patologies. La seva tasca per a la millora sanitària fou important.

Dins de l'obra de Fonssagrives trobem l'estudiant brillant, l'home al qui les dificultats l'obliguen a fer-se a sí mateix, aconseguint ingressar com a metge de la marina, que paga el seu treball i la seva feina en regions inhòspites amb la pròpia salut, que arriba a un nivell molt alt en la docència, que escriu amb abundància, des de petites observacions clíniques a tractats extensos, amb edicions diverses que encara avui tenen vida en els catàlegs de llibres vells. No és pas un autor desconegut en el mercat del llibre antic. També està àmpliament representat a la biblioteca de l'Acadèmia, amb set obres en el fons del segle XIX.

Va néixer, estar i treballar en diverses parts del territori occità. D'origen llemosí, metge algun temps a Toulon, a la Provença, on hi havia una escola de medicina naval, amb viatges continuats per altres continents, professor primer a Brest i després a Montpeller, al Llenguadoc.

LA VIDA. Va néixer a Limoges el 12 de març de 1823, en família que venia de Cahors, al departament del Lot. El pare va morir quan era molt petit. Va estudiar a l'escola de sanitat naval de Rochefort, i així aconseguí ser cirurgià de 3a. classe de la marina l'any 1841, quan només tenia divuit anys. Fou destinat a Toulon, una de les grans bases de la sanitat naval francesa. El 1845 és cirurgià de segona classe i embarca en el vaixell "L'Abeille", que ha d'evitar el comerç d'esclaus. Passa després al "Mazagran", 1847, però aviat ha de tornar a França, afectat per les febres tropicals, el 1848.

Està un temps a Brest i el 1849 torna a l'Àfrica amb "Eldorado". Hi està un parell d'anys, fins el 1851, arribant a ser cap del servei de sanitat de la divisió de la Guinea. D'allí en treu el material per a la tesi doctoral, que presentarà a París el 1852. Cal dir que el pas de cirurgià a metge no era automàtic, sinó que calia un pas de sis mesos per la Facultat. Amb aquest títol pot concursar a plaça de professor de l'Escola de Medicina Naval de Brest, que guanya el 1857. Allà és professor alguns anys.

Després passa a professor de Facultat. El 16 de juny de 1864 aconsegueix la càtedra d'Higiene de la facultat de Medicina de Montpeller, on fa algun canvi d'assignatura i dura fins el 1880 en que s'ha de jubilar per raó de malaltia. La seva tasca a Montpeller fou àmplia i important. Va ensenyar, escriure i publicar molt. El 1876 passa a la càtedra de Matèria Mèdica i Terapèutica. Se'l considera com un metge adepte a la línia del vitalisme, pròpia de l'escola de Montpeller. Es va retirar el 1880, passant a viure a la Bretanya, a casa d'una filla, on morí el 21 de novembre de 1884, quan tenia seixanta-un anys.

L'OBRA ESCRITA. *La marina.* Ja s'ha dit que va escriure molt. Els primers treballs els trobem en l'etapa en que és metge de la marina, que li facilita el material per la tesi "*Histoire médicale de la campagne de la frégate à vapeur l'Eldorado (station des côtes occidentales de l'Afrique), années 1850-1851*" (Paris, thèse, 1852, 52 pp.).

Hi ha encara altres treballs en aquesta línia, però no massa, que tradueixen els seus viatges i algun estudi històric. Així la "*Note sur le Tetraxon Toxiphore du Cap de Bonne-Espérance*", 1857; la influència dels climes tòrrids i l'atmosfera marina en l'evolució de la tuberculosi; un estudi històric sobre una epidèmia en el segle XVIII a Brest; també sobre l'exercici de la medicina indígena a l'Índia, 1859. Però el treball més important, va ser el seu "*Traité d'Hygiène Navale...*" de títol més llarg, volum molt gruixut, de gairebé vuit-centes pàgines (París, 1856).

Un capítol d'un cert interès són els treballs que dedica a la tuberculosi, particularment a la clínica. Molts d'ells publicats a *L'Union Médicale*, a partir de 1857. Igualment cal esmentar els dedicats a diverses formes d'anestèsia, així un breu "*Bons effets de l'anesthésie faradique dans les opérations*", publicat al Bulletin de l'Académie de Médecine, el 1857; també un altre sobre "*Anesthésie faradique*", el 1858 a Gazette des Hôpitaux; una "*Note sur les propriétés hypnotiques du chloroforme*", 1859; i algun altre.

La Higiene. Més fama li han donat els seus llibres, que són bastants. Ja s'ha citat el Tractat d'Higiene Naval de 1856. En aquesta línia higienista té una orientació d'apropar els coneixements mèdics als aspectes preventius des del punt de vista de la família: alimentació, paper de les mares, cura dels nens. Així publica la "*Hygiène alimentaire des malades, des convalescents et des valetudinaires*,

ou du régime envisagé comme moyen thérapeutique" (París, 1861), amb més de sis-centes pàgines.

Hi ha també alguns llibres sobre la cura i higiene de la família i de la infància, valorant principalment el paper de les mares. Un dels primers llibres fou "*Entretiens familiers sur l'hygiène*", París, 1867, segona edició el 1869). També "*Le rôle des mères dans les maladies des enfants, ou ce qu'elles doivent savoir pour seconder le médecin*" (París, 1868), amb més de tres-centes pàgines. Segueixen "*L'éducation physique des jeunes filles ou avis aux mères sur l'art de diriger leur santé et leur développement*" (París, 1869); també amb més de tres-centes pàgines. Amb un cert paral·lelisme hi ha "*L'éducation physique des garçons...*" (París, 1870), del mateix tamany. I encara, reunint els dos sexes "*Livret maternel pour prendre des notes sur la santé des enfants (sexes masculin et féminin)*", París, 1869. Cap el final, quan ja estava retirat, encara es van publicar unes "*Leçons d'hygiène infantile*", París 1882, de més de sis-centes pàgines, que recollien les lliçons fetes a la facultat de Montpeller.

Aquests són probablement els treballs més importants, i amb més visió de futur, dels que va fer Fonssagrives. La seva dedicació a la protecció dels nens, principalment per medi de l'educació de les mares, i el reforçament del seu paper com a protectores d'higiene dins de la família, fou important. Així se l'ha recordat i valorat al cap

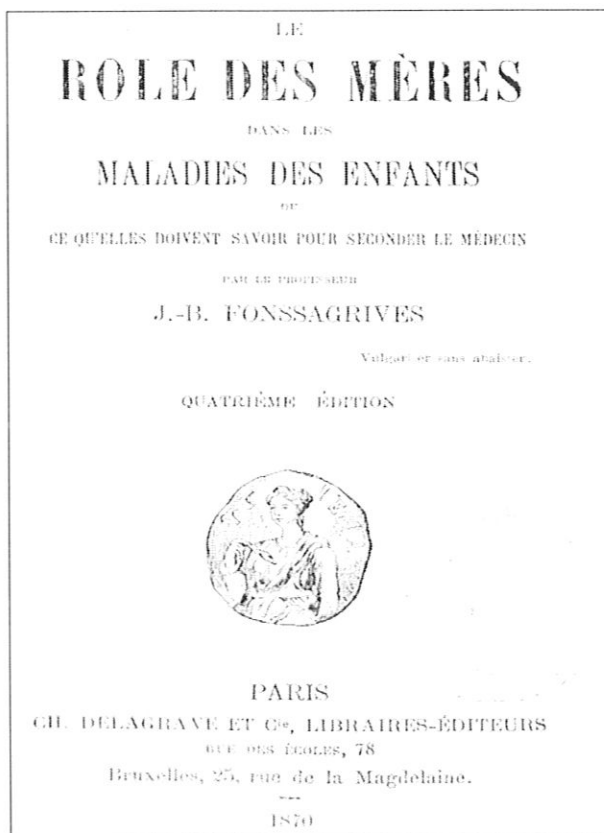
Jean B. Fonssagrives(1823-1884)

dels anys. Aquest enfocament, que està en una línia semblant a la que es troba en l'obra de Théophile Roussel, o de Madeleine Brest, va tenir una influència indirecta en les idees mèdiques a Catalunya, així per exemple en els treballs de Trinitat Sais i Plaja, metgessa a Barcelona en el primer terç del segle XX. Un estudi extens de Catherine Rollet considera a Fonssagrives com un dels introductors, potser el principal, del "Carnet de salut del nen".

Amb un interès paral·lel va tractar de la higiene de les ciutats. Fou important el seu llibre "*Hygiène et assainissement des villes*", París, 1874, de més de cinc-centes pàgines.

La Terapèutica. Més tard es va ocupar del nou tema de la seva càtedra, la terapèutica, i fou autor de textos de bona difusió: "*Principes de thérapeutique générale...*", París, 1875; "*Traité de thérapeutique appliquée...*", Montpeller, París, 1878, en dos volums i més de mil cinc-centes pàgines. I encara "*Traité de matière médicale ou Pharmacographie, physiologie et technique des agents médicamenteux*", París, 1885, amb més de dues-centes figures.

Els Dicionaris. Un altre aspecte de l'obra de Fonssagrives fou la seva implicació en el "*Dictionnaire encyclopédique des sciences médicales*", (un dels que hi havia en el seu temps), en el qual va col·laborar amb 106 articles, molts d'ells de caràcter bromatològic, en relació als aliments vegetals, també terapèutic, i alguns tòxics.

Portada de l'obra "Le Role des mères" publicada l'ant 1870.